

**ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ**

ФОМЕНКО ЮЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК:347.73:336.14

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Ірпінь – 2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Університеті державної фіскальної служби України,
Державна фіскальна служба України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
КАСЬЯНЕНКО ЛЮБОВ МИХАЙЛІВНА,
Університет державної фіскальної служби України,
професор кафедри фінансового права.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ЛУКАШЕВ ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ,
Комітет Верховної Ради України з питань освіти,
науки та інновацій, перший заступник голови,
народний депутат України IX скликання;

кандидат юридичних наук, доцент
ВОРОТІНА НАТАЛІЯ ВІКТОРІВНА,
Інститут держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України,
старший науковий співробітник відділу проблем
державного управління та адміністративного права.

Захист відбудеться «11» жовтня 2019 р. о 9:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 27.855.02 в Університеті державної фіскальної служби України за адресою: 08205, м. Ірпінь, вул. Садова, 55.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Університету державної фіскальної служби України, м. Ірпінь, вул. Університетська, 31.

Автореферат розісланий «10» вересня 2019 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т.О. Мацелик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Основним елементом фінансової системи кожної держави є бюджет. Саме він є фінансовою базою для досягнення передбачених законодавством функцій та завдань держави. Як відомо, рівень розвитку країни залежить від впорядкованості її законодавства, зокрема бюджетного, що регламентує бюджетний процес та реалізацію його стадій.

Доцільно вказати на те, що не втрачають актуальності питання ефективної мобілізації, розподілу та використання коштів Державного бюджету України, як основного централізованого фонду, що є одним з інструментів реалізації державної політики за сферами суспільного життя, а тому потребує змістовного дослідження і вдосконалення.

В умовах сьогодення, ураховуючи зміни до нормативно-правових актів, законодавча регламентація бюджетного процесу недостатня та недосконала. Потребує уваги понятійний апарат. Залишаються невирішеними проблеми, пов'язані зі складанням Бюджетної декларації, проєкту державного бюджету, розглядом та затвердженням державного бюджету, його виконанням та звітністю. Закріплені зміни та доповнення Законом України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» від 22.11.2018 № 2621-VIII, зокрема «Всеукраїнський громадський бюджет», Законом України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо запровадження середньострокового планування» від 06.12.2018 № 2646-VIII, а саме «огляд витрат державного бюджету», а також норми Закону України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» у частині «Всеукраїнський громадський бюджет» мають ряд суперечностей та неточностей, потребуючи чіткого і продуманого порядку у процесі впровадження.

Крім того, нагальними для вирішення є питання підвищення рівня бюджетної грамотності та обізнаності населення, посилення контролю громадськості, ефективності використання коштів Державного бюджету України, рейтингу України за Індексом відкритості бюджету, довіри до влади, а також інвестиційної привабливості нашої держави.

Відсутність комплексного аналізу правового регулювання бюджетного процесу України зумовлює актуальність обраної теми та її важливе наукове та практичне значення.

На формування наукової позиції автора вплинули фундаментальні праці таких учених, як Є. О. Алісов, Ю. І. Аністратенко, Д. А. Бекерська, В. В. Бесчеревних, В. Т. Білоус, О. В. Болтінова, О. О. Бригінець, О. Д. Василик, Л. К. Воронова, Н. В. Воротіна, М. А. Гурвіч, Е. С. Дмитренко, О. О. Дмитрик, А. Й. Іванський, С. І. Іловайський, Л. М. Касьяненко, Л. П. Косенко, В. І. Курилова, Н. А. Куфакова, М. П. Кучерявенко, Т. А. Латковська, П. П. Латковський, О. А. Лукашев, Т. О. Мацелик, С. О. Ніщима, Ц. Г. Огонь, Ю. В. Оніщик, М. І. Піскотін, О. В. Покатаєва, Д. В. Полотенко, Н. Ю. Пришва, І. В. Розпутенко, Л. А. Савченко,

Н. В. Сидорова, К. О. Токарева, Н. І. Хімічева, С. Д. Ципкін, А. М. Чвалюк, Н. Я. Якимчук, І. Є. Януль та інші.

Значний внесок у вивчення проблем бюджету та бюджетного процесу зробили Г. С. Андрущенко («Становлення та розвиток бюджетного законодавства України», 2019 р.) та Є. С. Овсянніков («Правове регулювання виконання бюджетів», 2017 р.).

Незважаючи на проведені дослідження та у результаті змін до нормативно-правових актів у бюджетному процесі, як на теоретичному, так і на практичному рівні залишається невирішеним ряд проблем.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами. Дослідження здійснювалося відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», затвердженої Указом Президента України у 2015 році; Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки, затвердженої Указом Президента України у 2016 році. Дисертація виконана на кафедрі фінансового права Університету державної фіскальної служби України і є складовою науково-дослідної теми кафедри «Правове забезпечення фінансової безпеки України» (номер державної реєстрації 0117U004165).

Тема дисертації затверджена вченою радою Національного університету державної податкової служби України (протокол № 6 від 25 лютого 2008 р.) та схвалена координаційним бюро відповідного відділення Національної академії правових наук України.

Мета і завдання дисертаційної роботи. *Мета* дослідження полягає у тому, щоб на основі аналізу вітчизняного і зарубіжного законодавства, з урахуванням концептуальних розробок юридичної науки та правозастосовної практики вдосконалити теоретичні основи та практику правового регулювання бюджетного процесу в Україні.

Для досягнення цієї мети поставлені такі *завдання*:

- розкрити поняття та зміст бюджетного процесу;
- виокремити принципи та функції бюджетного процесу;
- визначити проблеми стадій бюджетного процесу;
- розкрити зміст Всеукраїнського громадського бюджету та проаналізувати його правові основи;
- розглянути позитивний досвід щодо бюджетного процесу в зарубіжних країнах;
- запропонувати шляхи вдосконалення бюджетного процесу.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері бюджетних процесуальних правовідносин.

Предметом дослідження є правове регулювання бюджетного процесу в Україні.

Методологічна база дисертаційної роботи обрана з урахуванням мети та завдань, а також об'єкта і предмета дослідження. Під час роботи над дисертацією використовувалися як загальнонаукові, так і спеціальні юридичні

методи дослідження. Методологічну основу становить загальнонауковий діалектичний метод пізнання, що дає змогу осмислити досліджувані явища у правовому контексті, зокрема, поняття «бюджет», «бюджетування» та «бюджетний процес», розкрити їхню сутність, ознаки та принципи (підрозділи 1.1, 1.2). За допомогою історичного методу вивчалось виникнення та розвиток бюджету, бюджетного процесу, партиципаторного фонду бюджету (підрозділ 1.1, 3.2). Використання системно-структурного методу сприяло дослідженню структури фінансових відносин, бюджетного циклу, стадій бюджетного процесу. Також з процедурного погляду бюджетний процес відображено через систему його стадій (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.4). Методи узагальнення, аналізу та синтезу інформації покладені в основу вивчення правового регулювання стадій бюджетного процесу (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.4). Порівняльно-правовий метод дозволив проаналізувати, порівняти та зіставити правовий механізм бюджетного процесу в Україні та зарубіжних країнах, виявити їх спільні та відмінні риси, зробити певні узагальнення (підрозділ 3.1). Формально-юридичний метод дав змогу проаналізувати зміст норм Конституції України, Бюджетного кодексу України (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.2).

Нормативну та емпіричну базу дослідження становлять приписи Конституції України, історико-правові джерела фінансового права, чинне законодавство України та зарубіжних держав, що стосується теми дослідження, фінансово-статистичні відомості та матеріали уповноважених органів.

Наукова новизна одержаних результатів цієї дисертаційної роботи характеризується тим, що вона є одним з перших комплексних у вітчизняній науці дослідженням проблем правового регулювання бюджетного процесу в Україні в контексті оновленого бюджетного законодавства. Наукова новизна відобразилася у таких положеннях:

уперше:

- комплексно розглянуто проблеми бюджетного процесу на сучасному етапі;
- запропоновано поняття «огляд витрат державного бюджету», підставу для його призначення;
- визначено зміст поняття «партиципаторний фонд державного бюджету» як публічний, централізований, цільовий фонд грошових коштів для реалізації проєктів-переможців голосування;
- аргументовано доцільність деталізувати участь Президента України у бюджетному процесі та запропоновано доповнити пунктом 3 статтю 32 Бюджетного кодексу України;
- сформульовано необхідність у посиленні відповідальності учасників бюджетного процесу, зокрема міністра фінансів України;
- запропоновано внести зміни та доповнення до чинного законодавства, що стосується окремих питань бюджетного процесу, зокрема Бюджетного кодексу України, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»;

удосконалено:

- визначення поняття «бюджетний процес» та «стадія бюджетного процесу», урахуваючи зміни до бюджетного законодавства;
  - положення фінансово-правової науки про функції бюджетного процесу та їх класифікацію;
  - питання застосування поряд з середньостроковим довгострокового планування бюджету;
  - теоретичне обґрунтування ефективної бюджетної децентралізації;
- набули подальшого розвитку:*
- положення про виокремлення принципів бюджету, зокрема: розподілу бюджетних повноважень, спеціалізації бюджетних показників, гласності, наочності, достовірності та послідовності;
  - принципи бюджетного процесу, а саме: прозорості, науковості, циклічності, законності, розмежування компетенції представницьких органів державної влади та органів місцевого самоврядування, застосування балансового методу, достовірності фінансових показників, порівнянності, бюджетного регулювання, аналітичної діяльності, організації фінансового контролю на всіх стадіях бюджетного процесу та дотримання бюджетної дисципліни всіма учасниками бюджетної діяльності;
  - пропозиції щодо законодавчого закріплення поняття «бюджетування»;
  - теоретичні підходи до кількості стадій бюджетного процесу;
  - питання виокремлення Всеукраїнського громадського бюджету з Державного фонду регіонального розвитку;
  - пропозиції щодо вдосконалення громадського контролю за бюджетним процесом.

Практичне значення одержаних результатів дослідження обумовлене положеннями наукової новизни та можливістю використання висновків у правотворчій та правозастосовній діяльності для подальшого розвитку теорії бюджетного процесу в науці фінансового права. Окремі положення можуть бути використані у:

- *науково-дослідній сфері* – для подальших досліджень правового регулювання бюджетного процесу;
- *правотворчості* – унаслідок дослідження сформульовано ряд пропозицій щодо внесення змін та доповнень до чинного законодавства;
- *правозастосовній діяльності* – у практичній діяльності учасників бюджетного процесу (довідка про впровадження у практичну діяльність Ірпінської міської ради від 24.01.2017 № 01-14/185);
- *освітньому процесі* – при розробленні та викладанні навчальних дисциплін «Фінансове право», «Актуальні питання фінансового права» (акт впровадження Університету ДФС України від 20.03.2019).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною завершеною науковою працею. Основні положення, що характеризують наукову

новизну дослідження, теоретичне і практичне значення його результатів, розроблені дисертантом особисто. У науковій статті та тезах доповідей на конференціях, опублікованих у співавторстві, частка дисертанта становить 50 %. Ідеї та розробки співавторів у дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Матеріали дослідження обговорювалися на міжкафедральному семінарі Університету державної фіскальної служби України.

Основні теоретичні положення дисертації оприлюднені на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, круглих столах та форумі, зокрема: «Система фінансового права» (м. Одеса, 2009 р.); «Фінансова сфера та її роль у зростанні конкурентних переваг національних економік» (м. Ірпінь, 2009 р.); «Дискусійні питання теорії фінансового права» (м. Ірпінь, 2009 р.); «Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення» (м. Запоріжжя, 2010 р.); «Перспективи та пріоритети розвитку юридичної науки» (м. Запоріжжя, 2010 р.); «Право і держава в умовах глобалізації та регіоналізації» (м. Ірпінь, 2011 р.); «Сучасні держава і право: теорія та практика» (м. Ірпінь, 2012 р.); «Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства» (м. Харків, 2013 р.); «Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку» (м. Ужгород, 2013 р.); «Проблеми теорії фінансового права в сучасний період» (м. Київ, 2013 р.); «Pravna veda a prax v tretom tisícročí» (Kosice, 2015), «Бюджетно-податкова політика та регіональний розвиток України» (м. Ірпінь, 2015 р.); «Фінансова безпека України на сучасному етапі» (м. Ірпінь, 2016 р.), «Вороновські читання (Співвідношення матеріального та процесуального в регулюванні фінансових відносин)» (м. Чернівці, 2017 р.); «Фіскальна політика: теоретичні та практичні аспекти юридичної науки» (м. Ірпінь, 2017 р.); «Вороновські читання (єдність адміністративних та фінансових процедур)» (м. Харків, 2018 р.); «Розвиток державного фінансового контролю в контексті економічної безпеки держави» (м. Ірпінь, 2019 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи викладені у 26 публікаціях, сім з яких – наукові статті, опубліковані у фахових наукових виданнях, зокрема: одна – у міжнародному фаховому виданні та одна – у співавторстві, дві – навчальні посібники «Фінансове право» (у співавторстві) та сімнадцять тез у збірниках наукових праць.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається з анотацій, вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 237 сторінок, обсяг основного тексту – 195 сторінок. Список використаних джерел містить 185 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено ступінь наукової розробки проблеми, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено об'єкт і предмет дослідження, методологічну основу,

сформульовано мету і завдання, положення наукової новизни, наведено відомості про апробацію результатів дисертації та публікації, визначено її теоретичне і практичне значення.

Розділ 1 «Теоретико-правові основи бюджетного процесу» містить два підрозділи.

У підрозділі 1.1 *«Поняття та зміст бюджетного процесу»* з'ясовується поняття «бюджет», «державний бюджет», «бюджетування», «стадія бюджетного процесу», співвідношення таких понять, як «процес» і «процедура». Підкреслено, що аналіз змісту бюджетного процесу та його стадій є актуальним питанням у науковій літературі.

Зазначено, що у зв'язку зі змінами та доповненнями до Бюджетного кодексу України, якими закріплено п'ять стадій бюджетного процесу, а саме: складання та розгляд Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) і прийняття рішення щодо них; складання проєктів бюджетів; розгляд проєкту та прийняття закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет); виконання бюджету, включаючи внесення змін до закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет); підготовку та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього, законодавчого оновлення потребує поняття «бюджетний процес», а закріплення – «бюджетування».

Виокремлено позиції науковців щодо кількості стадій бюджетного процесу. Зазначено, що всі стадії повинні бути чітко регламентовані нормами бюджетного законодавства та забезпечувати законність, доцільність, обґрунтованість та дотримання бюджетної дисципліни.

У підрозділі 1.2 *«Принципи та функції бюджетного процесу»* наголошено, що саме від якості бюджетного процесу залежить економічне і соціальне становище держави. Тому дуже важливо деталізувати бюджетний процес, а саме конкретизувати зміст та значення базових принципів як вихідних положень.

Наголошено на доцільності не ототожнювати принципи бюджетного процесу з принципами бюджетної системи. Важливою умовою реалізації ефективного бюджетного процесу є необхідність у юридичному закріпленні його принципів у Бюджетному кодексі України, що надасть їм загальнообов'язкового характеру та сприятиме їх однозначному тлумаченню.

Зазначено, що принципи бюджетного процесу – це законодавчо закріплені нормами бюджетного права керівні засади, на яких ґрунтується діяльність уповноважених органів державної влади й місцевого самоврядування щодо складання, розгляду Бюджетної декларації та ухвалення рішення щодо неї, складання, розгляду, затвердження бюджетів, їх виконання, здійснення контролю за їх виконанням, розглядом звітів про виконання бюджетів усіх рівнів.

Указано на те, що, будучи частиною фінансів, бюджет характеризується їх ознаками, але, має і свої особливості. Більш повно сутність бюджету розкривається завдяки його функціям: фіскальній, розподільній та контрольній.

Поряд з цим констатовано доцільність виокремлення функцій бюджетного процесу.

Звертається увага на проблеми фінансової децентралізації, зокрема щодо необхідності у розширенні фінансової бази органів місцевого самоврядування.

Розділ 2 «Правове регулювання стадій бюджетного процесу» містить чотири підрозділи, присвячені дослідженню стадій бюджетного процесу України.

У підрозділі 2.1 *«Бюджетна декларація та проєкт державного бюджету»* з'ясовано сутність поняття бюджетне планування, його завдання. Зазначено, що, не звертаючи належної уваги на формування бюджету, допускаючи помилку за помилкою в його розрахунках, держава фактично позбавляється одного з найголовніших важелів управління. Оскільки якість бюджетного планування залежить від чіткого формулювання мети і завдань, які вирішує держава, достовірності тієї інформації, що використовується, а також методів, які застосовуються під час бюджетного планування. При складанні проєкту закону про державний бюджет необхідно враховувати та прогнозувати доходи, які будуть наповнювати бюджет, з метою уникнення у майбутньому ситуації, коли видатки фінансуються невчасно і не повною мірою.

Охарактеризовано концепцію застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі, її переваги та недоліки. Зазначено, що середньострокове бюджетне планування ґрунтується на формулюванні фінансової та економічної стратегії розвитку держави, а також узгодженні річного бюджету з перспективними фінансовими планами та прогнозами. Проте дискусійним є питання тривалості середньострокового планування. Доведено потребу у застосуванні як середньострокового, так і довгострокового бюджетного планування з метою ефективного виконання завдань і функцій держави.

Підкреслено, що активну роль на стадії складання проєктів бюджетів повинне відігравати суспільство, обговорюючи його, висловлюючи свою думку, що сприятиме збільшенню довіри до влади. Зроблено акцент на необхідності у нормативно-правовому закріпленні участі Президента України на цій стадії та посиленні відповідальності учасників бюджетного процесу, зокрема, міністра фінансів України щодо недопущення порушення термінів підготовки Бюджетної декларації.

У підрозділі 2.2 *«Стадія розгляду та затвердження Державного бюджету України»* наголошено, що Закон України про Державний бюджет України на відповідний рік є результатом великої прогнозної роботи, він визначає фінансову основу реалізації функцій держави.

Зазначено, що розгляд та затвердження проєкту бюджету має не тільки спільні риси з розглядом та затвердженням кожного законопроєкту, але і свої особливості. Підкреслено, що більш детальної правової регламентації потребує порядок розгляду та затвердження Державного бюджету України, зокрема права та обов'язки учасників бюджетного процесу.

Проблемою, що завжди існувала в бюджетному процесі, є несвоєчасність дій органів державної влади, недотримання встановлених термінів розгляду та затвердження державного бюджету, тобто систематичне порушення бюджетної дисципліни. Як наслідок, порушення термінів ухвалення Закону про Державний бюджет України призводить до неможливості прийняти своєчасно місцеві бюджети.

Звернено увагу на те, що недотримання процесуальних вимог зумовлене політичною нестабільністю, зокрема формуванням парламентської більшості, відсутністю консенсусу між політичними силами, зміною уряду.

У підрозділі 2.3 «Стадія виконання бюджету» зазначено, що основною вимогою до виконання бюджету є дотримання затвердженого плану формування та використання бюджетних коштів.

Підкреслено, що одним із першочергових завдань є створення системи виконання державного бюджету, яка надавала б змогу забезпечувати контроль за відповідністю державних доходів прийнятому закону про бюджет на поточний бюджетний рік, а також рівномірний розподіл надходжень і витрат у часі, підтримання їх пропорційності упродовж бюджетного року. Для побудови такої системи, насамперед необхідно вжити заходів, спрямованих на вирішення актуальних проблем в аспекті казначейського обслуговування дохідної частини державного бюджету.

Зазначено, що для успішного виконання затвердженого бюджету важливе значення має моніторинг використання централізованих фінансових ресурсів.

Наголошено, що децентралізація, яка впроваджується, супроводжується певними труднощами, пов'язаними зі слабкою фіскальною достатністю місцевих бюджетів, що наповнюють державний бюджет. Пропонується внесення змін до Бюджетного кодексу України, унаслідок яких місцеві бюджети отримають джерела для фінансування видатків на своїй території та стануть фіскально спроможними виконати заплановані видатки.

У підрозділі 2.4 «Правове регулювання звітності про виконання Державного бюджету України» підкреслено, що звітність про виконання бюджету є методом узагальнення планових показників. У зв'язку з цим зростає роль удосконалення порядку складання звітності з метою раціонального та прозорого використання публічних коштів, а також забезпечення підвищення ефективності її результатів і взаємодії контролюючих органів.

Наголошено на важливості об'єктивної звітності про виконання бюджету, яку повинен забезпечити чітко регламентований фінансовий контроль. Зроблено акцент на видах звітності, а саме: оперативній, місячній, квартальній та річній. Суттєва роль на цій стадії належить Державній казначейській службі України, головним розпорядникам, розпорядникам, одержувачам бюджетних коштів, а також контролюючому органу – Рахунковій палаті України, яка оцінює продуктивність, результативність та економність використання бюджетних коштів.

Зазначено, що наведена у фінансових звітах інформація повинна бути своєчасною та сприяти ухваленню правильних рішень шляхом оцінювання минулих, теперішніх і майбутніх періодів, підтвердження чи коригування їхніх оцінок.

Визначено, що бюджетна звітність є віддзеркаленням сутності бюджетної системи, її проблем та недоліків і саме звітність демонструє ступінь об'єктивності, достовірності та прозорості системи. Звернено увагу на співпрацю України з Міжнародним валютним фондом та необхідність у безпосередньому контролі з боку Фонду за використанням траншів.

Запропоновано закріпити у законодавстві поняття «огляд витрат державного бюджету» та підставу до його здійснення.

Розділ 3 «Шляхи вдосконалення правового регулювання бюджетного процесу в Україні» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Правове регулювання бюджетного процесу у зарубіжних країнах» досліджено фінансові системи, зокрема бюджетні, Великобританії, Німеччини, Польщі, Франції, Китаю, а також Скандинавських країн: Швеції, Норвегії, Данії, Фінляндії, Ісландії. Вивчено бюджетний процес зарубіжних країн: бюджетний період, складові бюджету, стадії бюджетного процесу. Особливу увагу зосереджено на бюджетному плануванні.

Проаналізовано бюджетну систему Великобританії, зокрема діяльність Національного аудиторського офісу, завданням якого є здійснення виключно аудиторської діяльності у співпраці з центральними органами виконавчої влади. Встановлено, що у Німеччині склалася традиція подання науковими інститутами, організаціями експертних доповідей щодо бюджетного процесу. Зазначено про значення висновків Експертної ради, до складу якої входять п'ять найавторитетніших учених-економістів.

Обґрунтовано, що Україні необхідно враховувати зарубіжний досвід і застосовувати його зважаючи на специфіку держави, її політичне становище і географічне положення, проблеми, які виникають, ментальність народу та історію держави, а не хаотично копіювати фрагменти законодавства інших держав. Цікавим для України є досвід Фінляндії, Нідерландів та Австрії щодо бюджетного планування.

У підрозділі 3.2 «Правові засади партиципаторного фонду як складової Державного бюджету України» розглянуто появу партиципаторного бюджетування, досвід органів місцевого самоврядування та звернено увагу на принципи його реалізації. Підкреслено, що для муніципалітетів партиципаторне бюджетування є ефективним засобом розподілу фінансових ресурсів, наслідками якого є зниження імовірності зловживань і скоєння корупційних діянь, підвищення рівня довіри громади до влади та розвиток демократії.

Наголошено, що, порівняно з видатками бюджету міста чи держави, виділені суми коштів на партиципаторне бюджетування є достатньо незначними. Поряд з цим вони сприяють підвищенню прозорості та доступності бюджетної інформації для пересічного громадянина, у якого у разі причетності до процесу

реалізації проєкту за рахунок бюджетних коштів у кожного підвищиться рівень відповідальності за свою діяльність та збільшиться довіра до влади.

Проаналізовано зміни та доповнення до законодавства, а також умови їх реалізації. Зокрема, у Законі України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» закріплено: «Стаття 27. Установити, що кошти державного фонду регіонального розвитку (код 2761070) у сумі 500.000 тис. гривень спрямовуються на фінансове забезпечення реалізації проєктів – переможців «Всеукраїнського громадського бюджету». Констатовано, що деякі зміни містять суперечливі норми, а тому запропоновано законодавче закріплення «партиципаторний фонд Державного бюджету України», «партиципаторне бюджетування» та порядку реалізації партиципаторного бюджетування у Державному бюджеті України.

ВИСНОВКИ

Результатом дисертаційної роботи є теоретичне узагальнення та нове розв'язання наукового завдання - розкрито правові та організаційні проблеми правового регулювання бюджетного процесу в Україні та запропоновано шляхи їх вирішення, які полягають у наступному:

1. В умовах реалізації низки реформ та змін до законодавства постає необхідність у скерованих та чітко продуманих діях влади, які є індикатором їх ефективності та результативності. Вважаємо, що зміни та доповнення до бюджетного законодавства повинні забезпечувати ефективність та прозорість використання публічних коштів, інвестиційну привабливість України, а також підвищувати рейтинг держави за Індексом відкритості бюджету, що сприятиме зміцненню фінансової безпеки держави.

2. Функціями бюджетного процесу є фінансова, розподільна, контрольна, політична, планово-аналітична, комунікаційна.

3. Стадія бюджетного процесу – це сукупність визначених, законодавчо обґрунтованих дій учасників бюджетного процесу під час яких бюджет переходить з одного якісного стану в інший.

4. Визначена доцільність перспективного довгострокового бюджетного планування, що стане результатом ефективного використання публічних фінансів, виконання завдань і функцій держави при реалізації програмно-цільового методу.

5. До проблем кожної зі стадій бюджетного процесу належать:

- відсутність чіткої правової регламентації, зумовленої суперечливими змінами та доповненнями до Бюджетного кодексу України;
- забезпечення прозорості та об'єктивності;
- порушення бюджетної дисципліни;
- фрагментарний характер відповідальності учасників бюджетного процесу.

6. Проаналізувавши досвід зарубіжних країн, зокрема: Великобританії, Німеччини, Польщі, Франції, Китаю, скандинавських країн: Швеції, Норвегії,

Данії, Фінляндії, Ісландії, запропоновано в Україні використати здобутки Фінляндії, зокрема щодо встановлення періоду середньострокового планування–каденції уряду. Водночас, результативним може бути застосування досвіду Нідерландів та Австрії, де бюджетні цілі закріплюються в коаліційній угоді партій урядової коаліції.

7. Запропоновано:

- Внести зміни до Бюджетного кодексу України:

1. Пункти статті 2 доповнити та викласти у такій редакції:

«10) бюджетний процес – це підпорядкована нормам бюджетного законодавства діяльність уповноважених органів державної влади (місцевого самоврядування) щодо складання та розгляду Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) і прийняття рішення щодо них, складання, розгляду, затвердження та виконання бюджету, а також складання, розгляду і затвердження звіту про його виконання»;

«11) бюджетування – це елемент управління, який забезпечує виділення коштів та аналіз результатів кожної стадії бюджетного процесу з метою ефективного досягнення її завдань»;

«27) Комісія з питань партиципаторного бюджетування – робочий орган громадської ради при Міністерстві фінансів України»;

«38) огляд витрат державного бюджету – це метод фінансового контролю, який проводиться за рішенням Кабінету Міністрів України з метою перевірки ефективності, результативності та економії використання коштів державного бюджету»;

«40) партиципаторне бюджетування – це процес, який забезпечує утворення, розподіл, використання та управління коштів із державного або місцевого бюджету для фінансування та реалізації проєктів, ініціаторами яких є жителі відповідної територіальної громади»;

«41) партиципаторний фонд Державного бюджету України – це публічний, централізований, цільовий фонд грошових коштів, що створюється з метою залучення у бюджетний процес громадян для реалізації своїх ідей у вигляді проєктів-переможців голосування».

2. Доповнити статтю 19 пунктом 4 та викласти його у редакції: «Бюджетний процес ґрунтується на таких принципах: прозорості, науковості, циклічності, законності, розмежування компетенції представницьких органів державної влади та органів місцевого самоврядування під час застосування балансового методу, достовірності фінансових показників, порівнянності, бюджетного регулювання, аналітичної діяльності, організації фінансового контролю на всіх стадіях бюджетного процесу та дотримання бюджетної дисципліни усіма учасниками бюджетної діяльності».

3. Податок на прибуток і податок на додану вартість визначити у Бюджетному кодексі України регульованими, а не закріпленими з розподілом між бюджетами, а саме: статтю 29 «Склад доходів Державного бюджету України» викласти у такій редакції:

«2) 70 відсотків податку на прибуток підприємств (крім податку на прибуток підприємств державної власності, що зараховується до загального фонду державного бюджету в повному обсязі, та податку, визначеного пунктом 18 частини першої статті 64, пунктом 1–2 частини першої статті 66 та пунктом 2 частини першої статті 69 цього Кодексу)»;

«6) 15 відсотків податку на додану вартість».

4. Доповнити статтю 69 «Доходи загального фонду бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів» та викласти її у такій редакції:

«5) 30 відсотків податку на прибуток підприємств»;

«6) 5 відсотків податку на додану вартість».

5. Доповнити статтю 32 пунктом 3 та викласти його у такій редакції:

«3) Президент України звертається з позачерговим посланням до Верховної Ради України не пізніше 25 квітня року, що передує плановому, з інформацією про внутрішнє та зовнішнє становище України, напрями бюджетної політики та заходами економічної стабільності».

6. З метою забезпечення фінансової безпеки держави вважаємо за необхідне посилити відповідальність учасників бюджетного процесу, а саме міністра фінансів України, щодо недопущення порушення термінів підготовки Бюджетної декларації, зокрема їх перенесення, що суперечить нормам Бюджетного кодексу України та Закону України «Про регламент Верховної Ради України», а також є умовою для порушення термінів кожної стадії бюджетного процесу, та пропонуємо доповнити частину 6 статті 33 Бюджетного кодексу України «Складання та схвалення Бюджетної декларації», виклавши її у такій редакції: «Міністерство фінансів України до 15 травня року, що передує плановому, подає Бюджетну декларацію на розгляд Кабінету Міністрів України. Міністр фінансів України персонально відповідає за своєчасність підготовки Бюджетної декларації, у разі порушення термінів її подання до Кабінету Міністрів України Верховна Рада України ставить на голосування питання відповідності посаді міністра фінансів України».

7. Доповнити частину 3 статті 62 та викласти її у такій редакції: «Для забезпечення підвищення ефективності та результативності використання коштів державного бюджету за рішенням Кабінету Міністрів України проводяться огляди витрат державного бюджету. Підставою для проведення огляду відповідної сфери діяльності є затверджений Верховною Радою України звіт про використання коштів державного бюджету за минулий рік. Такі огляди передбачають аналіз ефективності реалізації державної політики у відповідній сфері діяльності за рахунок коштів державного бюджету в межах визначених бюджетних програм, а також оцінювання ефективності, результативності та економічної доцільності відповідних витрат державного бюджету».

8. З метою виконання принципів прозорості та публічності бюджетного процесу доповнити статтю 28, зокрема, частиною 7 та викласти її у такій

редакції: «Міністерство фінансів України забезпечує наповнення інтегрованої інформаційно-аналітичної системи “Прозорий бюджет”».

9. Доповнити статтю 24 статтею 24⁵ та викласти її у такій редакції: «Партиципаторний фонд Державного бюджету України».

«1. Партиципаторний фонд Державного бюджету України становить 1 відсоток від видатків спеціального фонду Державного бюджету України.

2. У Державному бюджеті партиципаторний фонд передбачається обов'язково. Рішення щодо необхідності у створенні партиципаторного фонду місцевого бюджету ухвалюється відповідним органом місцевого самоврядування.

3. Голосування за проекти проводиться на всій території України виключно у формі електронного голосування, яке забезпечує ідентифікацію голосуючих через авторизацію.

4. Подані проекти повинні відповідати та не суперечити законодавству України та Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року. Проекти до партиципаторного фонду Державного бюджету України мають право подавати громадяни України віком від 16 років через органи місцевого самоврядування, наукові установи або народних депутатів.

5. Реалізуються проекти-переможці у наступному бюджетному році шляхом включення їх до видатків Державного бюджету України. Співфінансування проектів-переможців з відповідними місцевими бюджетами не допускається. Звітність про реалізацію проектів-переможців включається у річний звіт про виконання державного бюджету.

6. Народні депутати забезпечують складання бюджетних запитів щодо фінансування проектів жителів тієї громади, яку кожен з них представляє, для їх подальшого подання Міністерству фінансів України.

7. Бюджетні запити складаються відповідно до вимог Інструкції з підготовки бюджетних запитів у терміни та порядку, встановлені Міністерством фінансів України.

8. Головні розпорядники бюджетних коштів забезпечують своєчасність, достовірність та зміст поданих Міністерству фінансів України бюджетних запитів, які мають містити всю інформацію про заплановані проекти.

9. Міністерство фінансів України у триденний строк з дня отримання запиту з партиципаторного бюджетування (далі – запит) передає його на розгляд Комісії з питань партиципаторного бюджетування (далі – комісія).

10. Голова комісії не пізніше 3 наступних робочих днів після розгляду останнього запиту, поданого у строк, звітує на засіданні громадської ради про якість складання програм проектів, що становлять основу запиту.

11. Комісія може запрошувати для розгляду відповідних запитів як експертів та консультантів, які не є членами громадської ради. У такому разі ці особи користуються на засіданнях комісії правом дорадчого голосу.

12. Порядок залучення експертів та консультантів, що не є членами громадської ради, визначається на засіданні ради.

13. Громадська рада не пізніше 7-денного строку після заслуховування звіту про оцінювання якості проєктів та запитів з партиципаторного бюджетування визначає їх відповідність Інструкції з підготовки бюджетних запитів.

14. На основі отриманих результатів із запитів, які відповідають усім вимогам, що ставляться до бюджетного запиту, робоча група громадської ради формує зведений запит, який не пізніше 15 квітня подає на розгляд Департаменту державного бюджету Міністерства фінансів України.

15. На основі аналізу бюджетних запитів із партиципаторного бюджетування, Міністерство фінансів України готує проєкт закону про Державний бюджет України. Для підготовки проєкту Державного бюджету України Міністерство фінансів України розробляє і доводить до головних розпорядників бюджетних коштів та до народних депутатів, обраних в одномандатних мажоритарних округах, інструкції з підготовки бюджетних запитів у терміни, визначені Міністерством фінансів України».

- Внести зміни до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», зокрема розділ «Партиципаторне бюджетування», який би відобразив процес такого бюджетування та закріпив єдині правила фінансування місцевих ініціатив, не виключаючи можливості врахування специфіки міста.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, опубліковані у наукових фахових виданнях України:

1. Фоменко Ю. О. Актуальні проблеми проєктування бюджету. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2010. № 3 (50). С. 182–187.

2. Фоменко Ю. О. Сутність бюджетного процесу та його стадій. *Фінансове право*. 2010. № 1. С. 34–37.

3. Фоменко Ю. О. Стадія виконання державного бюджету: проблеми та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. № 21. Ч. 1. С. 242–245.

4. Фоменко Ю. О. Принципи бюджетного процесу. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 5. С. 86–93.

5. Фоменко Ю. О. Правова характеристика призупинення бюджетних асигнувань. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2015. № 6. С. 138–141.

6. Фоменко Ю. О., Сокол А. В. Організація державного фінансового контролю в умовах встановлення мораторію. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 6. С. 274–276. (особистий внесок здобувача: правовий аналіз переліку суб'єктів господарювання на яких не поширюється дія мораторію).

**Стаття, що вийшла друком у наукових
періодичних виданнях іноземних держав**

7. Фоменко Ю. О. Бюджетный процесс зарубежных государств. *Leges vitae (Закон и Жизнь)*. 2016. № 2. С. 54–58.

Навчальні посібники:

8. Фоменко Ю. О. та ін. Фінансове право (у запитаннях і відповідях): за заг. ред. д.ю.н., професора Л. М. Касьяненко : навч. посіб. Ірпінь, НУДПСУ, 2014. 318 с. (*особистий внесок здобувача: поняття та значення бюджету для функціонування держави; поняття бюджетного процесу та характеристика його учасників*).

9. Касьяненко Л. М., Цимбалюк А. В., Фоменко Ю. О. Фінансове право України (альбом схем): навч. Посіб. за заг. редакцією Л. М. Касьяненко, Київ: Алерта, 2014. 270 с. (*особистий внесок здобувача: бюджет як центральна ланка фінансової системи України. Бюджетне право та бюджетні правовідносини; Бюджетний процес в Україні. Характеристика стадій бюджетного процесу*).

Тези за матеріалами науково-практичних конференцій:

10. Котляренко Ю. О. Місце бюджетного процесу в системі фінансового права. *Дискусійні питання теорії фінансового права: збірник матеріалів міжнар. круглого столу* (Ірпінь, 15 травня 2009 р.). Ірпінь: НДІ фінансового права. Київ: Вік прінт, 2009. С. 84–85.

11. Котляренко Ю. О. Законодавчі проблеми бюджетного процесу. *Система фінансового права: збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф.* (Одеса, 27–28 травня 2009 р.). Одеса: Фенікс, 2009. С. 200–202.

12. Котляренко Ю. О. Еволюція поглядів на суть та значення бюджету. *Фінансова сфера та її роль у зростанні конкурентних переваг національних економік: у 2 ч.: збірник матеріалів наук.-практ. конф.* (Ірпінь, 12–13 березня 2009 р.). Ірпінь: 2009. Ч. 1. С. 131–133.

13. Фоменко Ю. О. Функції державного бюджету. *Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення: у 3 ч.: збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф.* (Запоріжжя, 27–28 травня 2010 р.). Запоріжжя, 2010. Ч. 2. С. 108–109.

14. Фоменко Ю. О. Бюджетний процес: проблеми і перспективи. *Перспективи та пріоритети розвитку юридичної науки: у 2 ч.: збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф.* (Запоріжжя, 14–15 жовтня 2010 р.). Запоріжжя, 2010. Ч. 2. С. 67–68.

15. Фоменко Ю. О. Оптимізація бюджетного процесу. *Право і держава в умовах глобалізації та регіоналізації: збірник матеріалів наук.-практ. конф.* (Ірпінь, 14 жовтня 2011 р.). Ірпінь, 2011. С. 360–363.

16. Фоменко Ю. О. Зарубіжний досвід бюджетного процесу. *Сучасні держава і право: теорія та практика*: збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (Ірпінь, 7 грудня 2012 р.). Ірпінь, 2012. С. 113–114.

17. Фоменко Ю. О., Касьяненко А. М. Стадія виконання бюджету: проблеми та шляхи їх вирішення. *Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства*: у 2 ч.: збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 6–7 квітня 2013 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів–юристів», 2013. Ч. 1. С. 85–88 (особистий внесок здобувача: розроблення основних напрямків оптимізації та ефективності функціонування казначейського обслуговування державного бюджету).

18. Фоменко Ю. О. Проблеми розгляду та затвердження державного бюджету. *Проблеми теорії фінансового права в сучасний період*: збірник матеріалів наук.-практ. круглого столу (Київ, 13 листопада 2013 р.). Запоріжжя, КПУ, 2013. С. 45–46.

19. Фоменко Ю. О. Фінансові системи Швеції та Фінляндії. *Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку*: збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (Ужгород, 15–16 листопада 2013 р.). Херсон: Гельветика, 2013. С. 177–178.

20. Фоменко Ю. О., Касьяненко А. М. Проблеми результативності функціонування бюджетної системи. *Бюджетно-податкова політика та регіональний розвиток України*: збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (Ірпінь, 22 травня 2015 р.). Ірпінь, 2015. С. 199–202. (особистий внесок здобувача: визначення теоретичних аспектів підвищення ефективності управління державними фінансами)

21. Фоменко Ю. О. Зустрічна звірка органів Державної фіскальної служби: переваги та недоліки. *Фінансова безпека України на сучасному етапі*: збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Ірпінь, 25 березня 2016 р.). Ірпінь, 2016. С. 330–332.

22. Фоменко Ю. О. Проблеми дохідної частини державного бюджету України на 2018 рік. *Вороновські читання (Співвідношення матеріального та процесуального в регулюванні фінансових відносин)*: збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 4–5 жовтня 2017 р.). Харків: Асоціація фінансового права України, 2017. С. 237–240.

23. Фоменко Ю. О. Перспективи розвитку партиципаторного (громадського) бюджету в Україні. *Фіскальна політика: теоретичні та практичні аспекти юридичної науки*: збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (Ірпінь, 24 листопада 2017 р.). Вінниця: ТОВ «Нілан – ЛТД», 2017. С. 313–314.

24. Фоменко Ю. О. Принцип публічності та прозорості у бюджетному процесі. *Вороновські читання (єдність адміністративних та фінансових процедур)*: збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 5–6 жовтня 2018 р.). Харків: Асоціація фінансового права України, 2018. С. 579–582.

25. Фоменко Ю. О. Проблеми реалізації громадського бюджету. *Розвиток державного фінансового контролю в контексті економічної безпеки держави*: збірник матеріалів I Міжн. форуму. (Ірпінь, 23 травня 2019 р.). Ірпінь, 2019. С. 227–228.

Тези наукових доповідей в іноземних виданнях:

26. Фоменко Ю. О. Фінансовий контроль у бюджетному процесі. *Pravna veda a prax v tretom tisícroci: Zbornik prispevkov z medzinarodnej vedeckej konferencie*. (Kosiciach, 27–28 februar 2015.). Univerzita Pavla Jozefa Safarika v Kosiciach, 2015. С. 150–151.

АНОТАЦІЇ

Фоменко Ю. О. Правове регулювання бюджетного процесу в Україні.
– *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право. – Університет державної фіскальної служби України. – Ірпінь, 2019.

Дослідження присвячено комплексному аналізу правового регулювання бюджетного процесу в Україні. Розкрито поняття, зміст та функції бюджетного процесу, виокремлено та запропоновано закріпити перелік принципів бюджетного процесу у Бюджетному кодексі України. Визначено проблеми бюджетного процесу, які характерні для кожної стадії.

Наголошено на доцільності застосування довгострокового бюджетного планування поряд із середньостроковим. Досліджено правовий зміст Всеукраїнського громадського бюджету та запропоновано виокремити його з Фонду регіонального розвитку. Окрему увагу звернено на розв’язання суперечностей та неточностей бюджетного законодавства.

На основі позитивного досвіду зарубіжних країн сформульовано напрями вдосконалення законодавства України щодо бюджетного планування.

Розроблено комплекс теоретико-методологічних, концептуальних та організаційно-правових напрямів удосконалення правового регулювання бюджетного процесу в Україні. Зокрема, запропоновано визначення, оновлення та нормативно-правове закріплення понять: «бюджетний процес», «партиципаторне бюджетування», «партиципаторний фонд Державного бюджету України», «огляд витрат державного бюджету», урахуваючи зміни до бюджетного законодавства.

У роботі сформульовано необхідність у законодавчому закріпленні повноважень Президента України у бюджетному процесі, а також посиленні відповідальності учасників бюджетного процесу, зокрема міністра фінансів України.

На основі правового аналізу бюджетного законодавства України та міжнародного досвіду розроблено пропозиції щодо вдосконалення правових норм, які регламентують реалізацію партиципаторного бюджетування.

***Ключові слова:** бюджет, бюджетний процес, принципи бюджетного процесу, функції бюджетного процесу, Бюджетна декларація, складання проекту державного бюджету, розгляд та затвердження державного бюджету, виконання бюджету, звітність, бюджетування, планування державного бюджету, огляд витрат Державного бюджету України, громадський бюджет, Всеукраїнський громадський бюджет, партиципаторний бюджет.*

Фоменко Ю. А. Правовое регулирование бюджетного процесса в Украине. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 - административное право и процесс; финансовое право, информационное право. - Университет государственной фискальной службы Украины. - Ирпень, 2019.

Исследование посвящено комплексному анализу правового регулирования бюджетного процесса в Украине. Раскрыто понятие, содержание и функции бюджетного процесса, выделены и предлагается закрепить перечень принципов бюджетного процесса в Бюджетном кодексе Украины. Определены проблемы бюджетного процесса, характерные для каждой стадии.

Отмечено на целесообразности применения долгосрочного бюджетного планирования наряду со среднесрочным. Исследовано правовое содержание Всеукраинского общественного бюджета и предложено выделить его из Фонда регионального развития. Особое внимание обращено на разрешение противоречий и неточностей бюджетного законодательства.

На основе положительного опыта зарубежных стран сформулировано направления совершенствования законодательства Украины относительно бюджетного планирования.

Разработан комплекс теоретико-методологических, концептуальных и организационно-правовых направлений совершенствования правового регулирования бюджетного процесса в Украине. В частности, предложено определение, обновление и нормативно-правовое закрепление понятий: «бюджетный процесс», «партиципаторное бюджетирование», «партиципаторный фонд Государственного бюджета Украины», «обзор расходов государственного бюджета», учитывая изменения в бюджетном законодательстве.

В работе сформулированы необходимость в законодательном закреплении полномочий Президента Украины в бюджетном процессе, а именно на первой стадии, также в исследовании указано на целесообразности усилить ответственность участников бюджетного процесса, в частности министра финансов Украины.

На основе правового анализа бюджетного законодательства Украины и международного опыта разработаны предложения по совершенствованию правовых норм, регламентирующих реализацию партиципаторного бюджетирования.

Ключевые слова: бюджет, бюджетный процесс, принципы бюджетного процесса, функции бюджетного процесса, Бюджетная декларация, составление проекта государственного бюджета, рассмотрение и утверждение государственного бюджета, исполнение бюджета, отчетность, бюджетирование, планирование государственного бюджета, обзор расходов Государственного бюджета Украины, общественный бюджет, Всеукраинский общественный бюджет, партиципаторный бюджет.

Fomenko Y.O. Legal regulation of the budget process in Ukraine. – *On the right of the manuscript.*

Thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Legal Sciences on the speciality 12.00.07 - administrative law and process; financial law; information law. – University of the State Fiscal Service of Ukraine. – Irpin, 2019.

The dissertation is devoted to the complex analysis of the legal regulation of budget process in Ukraine. The definition, the essence and the functions of budget process are investigated as well as the list of principles of budget process in the Budget Code of Ukraine is distinguished and proposed. The problems of budget process for its every stage are also defined.

The focus is put on the appropriateness of application of the long-term budget planning in conjunction with the mid-term planning. The legal essence of the All-Ukraine civic budget is investigated and it is proposed to separate it from the Fund of regional development. It is also mentioned that the resolution of difficulties and the uncertainties of budget legislation.

Based on the positive practise of foreign countries, the vectors of improvement of the Ukraininan legislation on budget planning is formulated.

The complex of theoretical and methodological as well as conceptual and organisational directions of improvement of legal regulation of the budget process in Ukraine is developed. In particular, the definition, the renewal and the legal implementation of such terms as "budget process", "participatory budgeting", "participatory budget of the State budget of Ukraine" and "survey of expenditure of the State budget of Ukraine" are proposed taking into account the changes in the budget process.

The necessity of the legal implementation of the authorities of the President of Ukraine is proposed in the context of the budget process. It is also admitted that the responsibility of all participants of the budget proces should be strenghthened including the Ministry of Finance of Ukraine.

On the basis of the legal analysis of the budget process in Ukraine and the international practise, the proposals on the improvement of legal norms on participatory budgeting are defined.

Keywords: *budget; budget process; principles of budget process; functions of budget process; budget declaration; making of budget; debate on budget; approval of budget; realization of budget; reporting; budgeting; planning of state budget, survey of expenditures of the State budget of Ukraine; civic budget; All-Ukraine civic budget; participatory budget.*